

Zijn gelukkige jeugd in Haarlem werd ruw verstoord door de Tweede Wereldoorlog. Het leven van kunstenaar Frank Lodeizen werd getekend verlies, schuld en schaamte. De kunst hield hem overeind, ontdekte de Haarlemse Rineke van Houten, die het boek 'Dichter van de droge naald' over hem schreef.

Haarlem en omgeving

‘Achter die mooie verhalen ging iets schuil’

Brigit Kooijman

Haarlem ★ Het begon ooit allemaal met een zeefdruk, ergens begin 2007. Rineke van Houten (59), een Haarlemse journalist met liefde voor beeldende kunst, is op een veiling gevallen voor een sober getekend portret van Lucebert, dichter en schilder en de grote voorman van de Vijftigers. De naam van de maker in de hoek rechtsonder, Frank Lodeizen, zegt haar niets. Het werk komt in de gang te hangen van haar huis in het Ramp-laankwartier, en telkens als ze thuiskomt, treffen haar de gevoelige en toch krachtige lijnen. Wie is die kunstenaar die dat voor elkaar krijgt? Een maand later zit ze tegenover hem in de tuin van het Sarphatius, een verpleeghuis in Amsterdam en vertelt hij haar flarden van zijn leven. Zijn verleden zou haar niet meer loslaten en ze keert vele malen terug, tot zijn dood in 2013. Nu, tien jaar later, is er een boek over dat turbulente leven van Frank Lodeizen, dat gisteren is gepresenteerd in Amsterdam. In een levendige, verhalende stijl beschrijft Van Houten hoe hij na een gelukkige jeugd in Haarlem als elfjarig Joods jongetje op het nippertje ontsnapt aan deportatie naar vernietigingskamp Sobibor, waar zijn ouders en zusje in 1943 zullen worden vergast. Hoe hij als twintiger ontdekt dat tekenen het enige is wat hij echt wil, en in kunste-

naarskringen in Amsterdam enig aanzien verwerft met zijn rake portretten. Hoeveel de vriendschappen met dichters als Remco Campert en Hans Andreus voor hem betekenen en hoe hij zich tot vijfmaal toe in een huwelijk stort. Hoe de drank hem in zijn greep krijgt, en hoe de kunst hem, voortdurend en koortsachtig zoekend naar het juiste materiaal en de juiste stijl, overeind houdt. Dat dat boek er zou komen, was niet vanzelfsprekend, vertelt Van Houten. „Ik volgde een cursus verhalende journalistiek bij Judith Koelemeijer, omdat ik een nieuwe impuls nodig had in mijn werk als journalist. Maar anders dan mijn medecursisten, had ik absoluut geen plannen voor een boek. Ik zocht Lodeizen op voor een opdracht in het kader van die cursus.” „Vanaf die eerste ontmoeting was ik door hem geïntrigeerd, zeker. Hij was charmant, ik herkende meteen de vrouwenversierder in hem, ook al was zijn geest toen al aangetast door drank en ouderdom. En hij had iets mysterieus, ik voelde dat achter die mooie verhalen en anekdotes van hem iets anders schuilde: het diepe verdriet over het verlies van zijn familie en het daaruit voortkomende gevoel van schuld en schaamte. Hoe meer details ik te weten kwam over zijn levensloop, hoe meer vragen er bij me opkwamen. Al die vrouwen, al die huwelijken, al die verschillende kunststijlen die hij beoefend heeft, wat was de rode

Auteur Rineke van Houten in de Grote Houtstraat. De voorgeden van Frank Lodeizen voerden na de oorlog vergeefs een bittere strijd om Lorjé's Kantoorboekhandel terug te krijgen. Het pand op nr. 101 is inmiddels vervangen door nieuwbouw.

draad die dat allemaal verbond? Ik betwijfelde of ik daar ooit achter zou komen. En of Lodeizen, ook al was hij talentvol en had hij beslist mooie dingen gemaakt, als kunstenaar de moeite waard was om een boek aan te wijden.”

Thema

Claar Lodeizen, de laatste echtgenote en moeder van vier van zijn kinderen - onder wie actrice Rifka Lodeizen - was daar wel van overtuigd. Ze ontving Van Houten met open armen. „Daar ben je dan eindelijk”, glimlachte ze bij hun eerste kennismaking. Ze stelde het persoonlijke archief van haar man ter beschikking en hielp waar ze kon. Behalve met haar voerde Van Houten vele gesprekken met vrienden, familieleden, collega's en oud-leerlingen en spitte talloze archieven door. Met steeds die ene vraag in haar achterhoofd: wat is nu hét grote thema van zijn leven? Van Houten: „Hoe spectaculair zijn oorlogsverhaal ook was - in oude interviews die ik las, lag daar steeds de nadruk op - ik vond dat niet genoeg. Er is al zoveel geschreven over de oorlog, en wat Frank Lodeizen overkwam, was niet

uniek. Ik heb tijdens het werken aan dit boek aardig wat wanhopige momenten gehad. Op de vraag die me al bezighield sinds die prent van hem bij mij aan de muur hing, wie is toch deze man, vond ik maar geen bevredigend antwoord. Totdat ik uiteindelijk nog eens goed naar zijn werk ging kijken, en me realiseerde dat daar de sleutel lag. Lodeizen had weleens gezegd: 'De kunst heeft me voor de poorten van de hel weggesleept'. Ik had die uitspraak altijd als een wat pathetisch cliché opgevat, maar ik ben erachter gekomen dat het werkelijk zo was: zonder de kunst had hij het niet gered. Die gaf hem de mogelijkheid om een eigen wereld te scheppen, een wereld zonder pijn, verdriet en verwachtingen. Maar hij bleef zoeken, naar vormen en materialen, kleuren en technieken. Zoals hij bleef zoeken naar zijn identiteit, zijn verloren jeugd, de liefde. Pas op het eind van zijn leven vindt hij, een beetje, rust. Voor mij vielen uiteindelijk alle puzzelstukjes in elkaar. Dat voelde als een bevrijding.” 'Dichter van de droge naald', uitg. Arbeiderspers, ISBN: 9789029514347. Prijs 19,99 euro.

Geslaagd? Dan een vulpen van Lorjé

Frank Lodeizen (1931-2013) woonde kort in Heemstede en vanaf 1938 in Haarlem, waar zijn stiefvader Ernest Lorjé de leiding kreeg over het Haarlemse filiaal van Lorjé's Kantoorboekhandel. Aanvankelijk woonde het gezin boven het winkelpand in de Grote Houtstraat 101, later betrokken ze een mooie woning aan de Burgemeester Boreelstraat. De trots van de Lorjé's was de collectie fijne vulpennen van grote merken. Af en toe plaatsten ze een advertentie in Haarlems Dagblad. 'Geslaagd? Dan een vulpen van Lorjé. Niet geslaagd? Dan als troost toch een vulpen van Lorjé.' Het Joodse gezin (Frank had twee

halfzusjes) moest Haarlem in februari 1941 ontvluchten. De winkel bleef achter in handen van twee niet-Joodse vennoten. Van het gezin overleefden alleen Frank Lodeizen en zijn jongste halfzusje de oorlog. De zaak kreeg de familie niet terug. De voorgeden van de twee kinderen voerden nog jarenlang een volhardende briefwisseling met de Kamer van Koophandel in de hoop in elk geval de rechten op de handelsnaam veilig te kunnen stellen. Maar achter de toonbank van Lorjé's Kantoorboekhandel aan de Grote Houtstraat heeft nooit meer een Lorjé gestaan. Volgens de Kamer van Koophandel is de zaak in 1951 stilgelegd.

Haarlem en omgeving

Boek over kunstenaar en overlever Frank Lodeizen

